

Asia: VN/5468/2020-TEM-105

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnot lukuun 1. Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

Selonteon tavoite on tuottaa poliittisen päätöksenteon tueksi kaupan alan tilanne-, muutos- ja tulevaisuuskuva sekä esittää toimialalle kehittämisehdotuksia tulevalle kymmenelle vuodelle. Tämä on tärkeää, sillä toimiala käy parhaillaan läpi merkittävää rakennemuutosta. Selonteon valmistelu on toteutettu luonnosvaiheeseen järjestelmällisesti virkamiestyönä huomioiden sidosryhmien toiveet. Valmistelun loppuvaiheessa poliittisessa käsittelyssä on muutettu pitkän valmisteluvaiheen aikana tehtyjä kirjauksia aiempaa yleisemmiksi (esim. lääkejakelun uudistaminen ja alkoholin myyntiin liittyvä sääntely), mikä vesittää merkittävästi selonteon lopputulemaa. Selonteossa pitäisi pystyä kuvaamaan alan tulevaisuuden kannalta keskeiset kehittämisehdotukset ilman eri ministeriöiden siilomaista ajattelua, mikä on johtanut tiettyjen kirjausten muuttamiseen valmistelun loppuvaiheessa.

Lausunnot lukuun 2. Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

Kohdassa 2.3 ”Ostovoimasta Suomessa” tulisi huomioida myös polttoaineen korkeasta hinnasta aiheutuvat vaikutukset kuluttajien ostovoimaan. Vaikutus tulee kahta kautta, kun liikkuminen kallistuu ja toisaalta logistiikkakustannusten nousu nostaa markkinahintoja. Näillä on kuluttajien ostovoimaa heikentävä vaikutus. Jakeluelvoitteen kiristyessä ja jakeluelvoitteen raaka-ainevalikoiman ollessa rajattu markkinahinnat nousevat. Jakeluelvoitteen laajempi keinovalikoima ja joustavampi lainsäädäntö helpottaisi velvoitteiden täyttämistä ja päästövähennystavoitteisiin pääsemistä. Vihreän siirtymän edistämiseksi liikennesähkö tulisi tuoda osaksi jakeluelvoitteen keinovalikoimaa biokaasun ja sähköpolttoaineiden rinnalle. Se nopeuttaisi, kannustaisi ja loisi investointivarmuutta julkisen sähkölatausinfrastruktuurin rakentamiseen ilman valtion tukia sekä pienentäisi kustannuspainetta, jota liikenteen päästövähennyksistä syntyy ihmisille ja yrityksille. Suunniteltu lisäkorotus polttoaineen jakeluelvoitteeseen (30% -> 34%) luo jatkossa merkittävän kustannuspaineen sekä kuluttajille että yrityksille. Tämän johdosta keinovalikoiman laajentaminen on välttämätöntä.

Lausunnot lukuun 3. Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys

Kappaleessa 3 korostetaan kuluttajien arvopohjaisia valintoja. Kuitenkin etenkin ruokakaupassa hintatasolla on iso merkitys sekä kuluttajien ostopaikan valinnassa että ruokakorin sisällössä (mm. tarjousostaminen ja kaupan omat merkit).

Lausunnot lukuun 4. Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

-

Lausunnot lukuun 5. Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

Alueiden elinvoiman (5.1) näkökulmasta todettakoon, että kaupan laajan fyysisen palveluverkon turvaaminen tulevaisuudessa edellyttää niiden kilpailukyvyn säilymistä. Yhä useammilla alueilla kaupan toimintojen kannattavuus heikkenee väestöpohjan supistuessa. Tällöin keskeistä on kyetä integroimaan muita toimintoja kaupan toimipisteiden yhteyteen (mm. viinit, lääkkeet). Tarve yhdistää palveluita koskee myös muita kaupan toimipisteitä kuin vain kyläkauppoja. Lisäksi kivijalkakauppojen tarve toimia monikanavaisesti myös verkossa korostuu uusien ansaintamahdollisuuksien varmistamiseksi. Niin pienten kuin suurten kaupunkikeskustojen elinvoimaisuus rakentuu monipuolisista palveluista, hyvästä saavutettavuudesta erilaisilla liikennemuodoilla (myös henkilöautolla) sekä yritysmuonteisesta ja vuorovaikutteisesta yhteistyöstä keskustatoimijoiden ja kaupunkien kanssa. Merkittävää on yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ja pysyvän asumisen lisääminen kaupunkikeskustoissa.

Selonteon luonnoksessa (s. 65) todetaan, että huoltovarmuustoiminnan varmistamisella ja jatkokehittämisellä, kuten myös sen ennakoivalla otteella, on keskeinen merkitys hyvinvoinnille ja toimintavarmuudelle poikkeus- ja häiriötilanteissa. Tämän virkkeen jälkeen tulisi lisätä, että toimintavarmuutta poikkeus- ja häiriötilanteiden varalle on kuitenkin mahdotonta kehittää ilman, että kaupan menestymisen edellytykset ovat kilpailukykyiset.

Sivut 68-69. Maaseudun kaupan osalta mainitaan mm. ikärakenteen muutoksen ja muuttotappioiden aiheuttama väestön supistuminen sekä tarve kehittää liiketoimintamalleja. Tämän lisäksi olisi mainittava myös kaupan maaseudulla sijaitsevien myymäläkiinteistöjen korjaus- ja investointivelka, joka on seurausta pitkään jatkuneesta toiminnan heikosta kannattavuudesta, yrittäjien ikääntymisestä sekä lainsäädäntömuutoksista koskien erityisesti kiinteistöjen kylmälaitteille, energiatehokkuudelle ja polttonesteiden myynnille asetettuja vaatimuksia. Myös liiketoimintamallien kehittäminen edellyttää investointeja, esimerkiksi mainitut uudet mahdollisuudet sähköautojen latauspisteet ja biopolttoaineiden myynti.

Kohdassa 5.1 (s. 71) todetaan, että myös joukkoliikenteen liikenneyhteyksien turvaaminen on tärkeää. On lisäksi huomionarvoista, että toimivan joukkoliikenteen merkitys voisi kasvaa vakavissa häiriötilanteissa esimerkiksi silloin, jos matka kauppaan olisi pitkä ja yksityisautoilun edellytykset olisivat rajoittuneet.

Kohdassa 5.2 käsiteltäessä verkkokauppaa ja kaupan logistiikan muutostrendejä todetaan tulevaisuudessa olevan entistä tärkeämpää, että toimitusketjujen hallinnassa

varautumissuunnitelmat äkillisiin häiriöihin ovat ajan tasalla. Tässä kohdassa tulisi myös mainita, että on kuitenkin tärkeää huomioida, että kaupan alan tuonnin ja viennin nojautessa erityisesti Itämeren kuljetusten toimintavarmuuteen kaupan alan omat varautumissuunnitelmat eivät riitä merilogistiikan häiriötilanteessa turvaamaan sen kuljetuksia ja siten myös esimerkiksi elintarviketuontia, mikä korostaa laiva-, satama- ja huolintayhtiöiden sekä viranomaisten varautumissuunnitelmien merkitystä myös kaupan kannalta.

Päivittäistavarahuollon perustaa käsittelevässä kappaleessa kohdan 5.3 alla viitataan myös YTS 2017:ssä väestön hyvinvoinnin kannalta kriittisten elintarvikehuoltosektorin toimintojen joukossa joukkoruokailun toimintaedellytyksien turvaamiseen. On tärkeää huomioida, että joukkoruokailun eli erityisesti kunnallisten ruokapalveluiden, aterioiden raaka-aineet toimitetaan pääasiassa päivittäistavara-kauppaan kuuluvista foodservice-tukkukaupoista sekä osin elintarviketeollisuuden suoratoimituksin. Vaikka foodservice-tukkukaupat (ja elintarviketeollisuus) osallistuvat aktiivisesti toimialojensa huoltovarmuustoimintaan, varsinaisesti foodservice-alan kattavaa huoltovarmuustoimintaa tulee kehittää vakaviin häiriötilanteisiin varautumisen parantamiseksi. Tämän tarve tunnistettiin myös huoltovarmuusorganisaatiossa kauppa- ja jakelupoolissa pandemian aikana, jolloin foodservice-alan kysyntä heikentyi äkillisesti ja samaan aikaan kunnallisten ruokapalveluiden toiminta oli hyvin tärkeää yhteiskunnan kriisinsietokyvyn kannalta. Foodservice-alan huoltovarmuustoiminnan käynnistäminen helpottaisi koko elintarvikehuoltosektorin toimintaa häiriötilanteissa, kun foodservice-alan varautuminen niiden varalle parantuisi.

Kohdan 5.3 alla kaupan infrastruktuurin ja logistiikan toimivuutta käsiteltäessä todetaan, että kaupan toimintojen jatkuvuuden turvaamisessa on huomioitava myös sähkön, polttoaineiden ja tietoteknisten palvelujen saatavuus. Tietoteknisten palveluiden saatavuuden lisäksi on huomioitava myös esimerkiksi myös maaseudun osalta riittävän tasoisten tietoverkkojen kattavuus. Polttoaineiden osalta on tärkeää huomioida myös polttoaineiden korkea hinta ja sen vaikutukset huoltovarmuuteen.

Lisäksi kohdan 5.3 alla mainitaan, että lyhyetkin häiriöt korttimaksamisessa voivat aiheuttaa merkittäviä vaikeuksia sekä kuluttajille että kaupalle, ja että vähittäismaksamisen häiriöiden hallintaa tulisi parantaa. Kauppa- ja jakelupoolin vetämässä päivittäistavarahuollon varautumisen kehittämisprojektissa, joka toteutettiin vuosina 2017-2020, tunnistettiin yhdessä finanssisektorin toimijoiden, kuten Suomen pankin kanssa, yksittäisiä käytännöllisiä sekä kortti- että käteismaksamisen häiriötilanteessa toimimisen mahdollistavia toimenpiteitä, jotka voivat olla toteutettavissa jopa nopeammin kuin laajemmat, sektoriviranomaisten suunnittelemat rahoitusalan varautumista kehittävät toimenpiteet (vrt. kohdan edellä mainitut kansalliset varajärjestelyt).

Kehittämissuositukseen 8 (s. 76-77) tulisi lisätä nykyisen kyläkauppatuen riittävyyden arvioiminen maaseudun kaupan kannattavuuden palauttamisen sekä korjaus- ja investointivelan kattamisen näkökulmasta tavoitteena päivittäistavara-kaupan maaseudulla sijaitsevan myymäläverkon säilyttäminen riittävänä paikallisten asukkaiden, loma-asukkaiden sekä etätöiden tekijöiden tarpeisiin. Johtopäätöksen 7 (s. 77) yhteydessä olisi myös tärkeää huomioida toimivan, riittävän

joukkoliikenteen edellytyksien turvaaminen myös häiriötilanteissa maaseudun myymäläverkon saavutettavuuden varmistamiseksi.

Johtopäätöksessä 8 (s. 78) korostetaan huoltovarmuusyhteistyötä ja erityisesti sähkön saatavuuden merkitystä myös häiriötilanteissa. Virkkeessä ”Kriittisen infrastruktuurin varmistaminen on kaupalle tärkeää, erityisesti sähkön osalta” tulisi mainita myös toimivat maksujärjestelmät eli esim. ”... erityisesti sähkön ja maksujärjestelmien osalta”. Kehittämisehdotukseen 13. tulisi myös lisätä vähittäismaksamisen varautumisen kehittämiseen liittyvä virke esim. seuraavanlaisena: Vähittäismaksamisen varautumista voidaan ja tulee kehittää toimintavarman myymäläverkoston mallin käyttöönoton aikataulua nopeammin, erillisenä finanssisektorin palveluntarjoajien ja viranomaisten vetämänä hankkeena, osallistaen sen toteuttamiseen myös kaupan toimijoita. Mahdollisia kehittämistoimenpiteitä on jo tunnistettu kauppa- ja jakelupoolin vuosina 2017-2020 vetämässä päivittäistavara-huollon varautumisen kehittämisprojektissa yhteistyössä finanssisektorin toimijoiden, kuten Suomen pankin kanssa ja sen jälkeen kehittämisideoita on käsitelty eteenpäin. Vähittäismaksamisen varautumisen kehittämistoimenpiteistä hyötyisivät kaupan lisäksi useat muut alat, ja vastaava kehittämistarve onkin tunnistettu myös polttonestekaupassa huoltovarmuusorganisaatiossa.

Lausunnot lukuun 6. Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaalikauppa

Luvussa kuvataan mainiosti suomalaisen kaupan digitalisoitumisen ja kansainvälistymisen tavoitteita. Puutteena on kuitenkin se, että alkoholituotteiden ja lääkkeiden verkkokauppaan ei oteta selkeästi kantaa, vaikka tiedetään, että niiden kysyntä tulee kasvamaan jatkossa. Johtopäätöksenä tulisi olla, että Suomessa toimivat kaupan alan yritykset kärsivät nykyisestä kansallisesta lainsäädännöstä liittyen alkoholin ja lääkkeiden verkkokauppaan. Uusi kehittämis ehdotus: selkeytetään alkoholin ja lääkkeiden verkkokauppaan sekä logistiikkaan liittyvää lainsäädäntöä ja mahdollistetaan Suomessa toimiville kaupan alan yrityksille samat toimintaedellytykset kuin muilla sisämarkkinoiden kaupan alan yrityksillä.

Lausunnot lukuun 7. Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritys vastuu

Liikenteen ja kaupan sijoittumisen osalta tulisi selonteossa ottaa huomioon henkilöliikenteen muutos kaupan sijoittumisesta puhuttaessa (s. 92), erityisesti sähköautojen lisääntyvä määrä.

Luonnonvarakeskus Luke on julkaissut vuoden 2020 kaupan ruokahävikkiluvun (1,3%), joka voidaan mainita s. 94 ensimmäisessä lauseessa. Kaupan ruokahävikin trendi on siis kolmen mittausvuoden perusteella laskeva. Samalle sivulle voitaisiin tehdä oma alaotsikkonsa elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumuksesta, jossa on konkreettisia tavoitteita hiilineutraalisuuden ja kiertotalouden edistämisestä elintarvikealalla vuosina 2022-2026 (https://www.motiva.fi/ratkaisut/materiaalitehokkuus/materiaalitehokkuuden_sitoumukset/elintarvikealan_sitoumus)

Kappale 7.2 painottuu suomalaisen kaupan etujen ja mahdollisuuksien esittelyyn mikä onkin perusteltua tässä yhteydessä. Vastuullisuussäätelyn lisääntyminen sinänsä kohdistuu globaaleihin arvoketjuihin ja kansainvälisiin hankintoihin. Vapaaehtoisuuteen perustuvan yritysvastuun ala kaventuu kaiken aikaa ja Euroopan unionin alueella yritysten odotetaan toimivan yhä eettisemmin ja kestävämmiin, jotta ihmisoikeuksien kunnioittaminen, ekologisuus ja hyvä hallintotapa kauppasopimusten myötä laajenee EU:n ulkopuolisiin maihin.

Kappaleessa Vastuullisuus ja osaamisen muutokset kaupan toimialalla (s.99) todetaan mm., että myyjien toivotaan kertovan tuotteiden vastuullisuudesta. Tämä on toki mahdollista esim. erikoiskaupassa, jossa myyjillä on tuotetietoa ja keinoja selvittää sitä toimitusketjusta. Muutoin kuluttajia voidaan kannustaa hakemaan tietoa moninaisista kaupan kuluttajainformointiin käyttämistä kanavista.

Lausunnot lukuun 8. Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

Verkkokaupan kilpailuosiossa (8.1.1) on kiitettävästi nostettu esille EU:n ulkopuolisen verkkokaupan saama kilpailuetu. Tasapuolisten kilpailuolosuhteiden merkitystä alan kilpailukykyisen kehityksen kannalta tulee korostaa.

Sisämarkkinoita käsittelevässä osiossa (8.1.2) käsitellään EU-lainsäädännön tehokkaan ja läpinäkyvän täytäntöönpanon, soveltamisen ja valvonnan tärkeyttä. PTY korostaa, että erityistä huomiota tulee kohdistaa täytäntöönpanon yhdenmukaisuuteen ja kansallisen ylisääntelyn välttämiseen. Myös uuden sääntelyn myötä on tarpeen purkaa jo olemassa olevaa sääntelyä.

Sisämarkkinoita koskevassa osuudessa 8.1.2 (ss. 106-107) kuvataan OECD:n kaupan toimintarajoitusten mittareita ja OECD suosittaa Suomea tarkastelemaan rajoitusten purkamista. Kun huomioidaan se, että jakelupalvelumarkkinoita kuvaava indeksi on ilman lääkkeitä jakeluakin EU:n korkeimpia, tulisi tämä näkyä selvästi myös jakelupalvelumarkkinoita koskevissa johtopäätöksissä ja kehittämissuhteissa.

Sivu 108. Luvussa 8.2. mainitaan päivittäistavarakauppaa koskevan määräävän markkina-aseman 4 a §. Tämä kilpailulakiin liittyvä pykälä on ollut voimassa kymmenen vuotta ja olisi tärkeää tehdä siitä vaikuttavuusarvio. Monien elintarvikeketjun toimijoiden mukaan se on kangistanut merkittävästi ketjun toimijoiden välistä yhteistyötä eikä ole tuonut tavoiteltuja hyötyjä.

Sivu 108. Luvussa todetaan Suomen päivittäistavarakaupan olevan keskittynyt. Tähän kohtaan olisi hyvä lisätä tietoa siitä, että Suomen päivittäistavaramarkkina on rakenteeltaan keskittynyt muiden

Pohjoismaiden tavoin. Samaa voidaan sanoa elintarviketeollisuuden markkinoista sekä alkutuotannon panostuotannosta Suomessa. Vakavien häiriötilanteiden aikana tehtävän huoltovarmuusyhteistyön toteuttamisen kannalta keskittyminen voi myös olla joissakin, erityisesti nopeaa yhteistä reagoitua vaativissa tilanteissa, lisätä toimialojen sopeutumiskykyä toimintaan häiriötilanteissa.

Sivu 109. Selonteossa todetaan, että keskeisenä perusteena selonteossa käsiteltäville rajoituksille koskien lääkkeitä, alkoholia, tupakkaa ja rahapelaamista on, että ilman rajoituksia markkinat tuottaisivat nykyistäkin enemmän negatiivisia ulkoisvaikutuksia (terveys- ja hyvinvointihaittoja sekä koko yhteiskunnan maksettaviksi tulevia kustannuksia). Toisaalta kyseinen sääntelykin tuottaa siis negatiivisia ulkoisvaikutuksia (taloudellista tehottomuutta). Alkoholin ja lääkkeiden osalta tämä perustelu tulisi uudelleen arvioida. Esimerkiksi Alkon markkinaosuus on nykyisellään vain hieman yli 30 prosenttia kaikesta alkoholin myynnistä ja toisaalta itsehoitolääkkeiden saatavuus ja turvallinen käyttö on mahdollista saavuttaa ilman että apteekkien omistamista säännellään nykyisellä tavalla. Alkoholin etämyyntiä ja verkkokauppaa koskeva sääntely on epäselvää ja kohtelee kotimaassa toimivia kaupan yrityksiä epäreilusti.

Sivu 109. Kappaleessa ”kaupan alan erityiskysymykset” käsitellään ministeriöiden vastuualueita. Kaupan tulevaisuusselonteko tulee laatia alan tulevaisuuden näkymiä monipuolisesti tarkastellen ilman eri ministeriöiden vastuualueita. Vuonna 2032 nykyiset vastuualueet ovat saattaneet muuttua ja alan kehittämisehdotukset kärsivät, jos jokainen ministeriö haluaa nykyisten toimivaltuuksien puitteissa estää alan kehittämiseen liittyvät toimenpiteet. Kun selonteko tehdään aidosti kaupan tulevaisuuden kilpailukykyyn parantamisen näkökulmasta, tulee siinä todeta, että vastuuministeriöiden on linjattava, miten heidän hallinnonaloillaan kaupan kilpailukykyä tuetaan.

Sivu 109. Kappale ”alkoholisääntely”. Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilakiuudistuksen vaikutuksista on tietoa alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksista neljältä vuodelta (v. 2018-2022). Nämä olisi hyvä mainita tässä kappaleessa. Lisäksi olisi hyvä todeta epäselvä tilanne ulkomaisen alkoholin etämyynnin osalta sekä nykyinen Suomessa toimivia alkoholin verkkokaupan vähittäismyyjiä syrjivä lainsäädäntö.

Sivu 110. ”Kaavoitus”. Selonteossa todetaan, että maankäyttö- ja rakennuslain uudistus on käynnissä, ja sitä taustoittavien selvitysten perusteella on esitetty, että kaupan sijainnin ohjausta uudistettaisiin ja vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevia säännöksiä yksinkertaistettaisiin. Todettakoon, että hallitus linjasi 22.3.2022, että alueidenkäyttöä koskevia uudistuksia ei viedä eduskuntaan tällä vaalikaudella muutoin kuin digitalisaatiota edistävien pykäliden osalta. Ennen kyseistä hallituksen linjausta lausuntokierroksella olleiden pykäliden perusteella harkintaa keskustojen ulkopuolelle sijoittumisen osalta esitettiin tiukennettavaksi ja kaupan laadullista arviointia palautettavaksi osaksi arviointia. Vaikka sääntely olisikin siirtynyt maakuntatasolta kuntakaavatasolle, ja sitä kautta yksinkertaistunut, harkintaan esitettiin samalla merkittäviä tiukennuksia.

Sivu 110. Selonteossa todetaan, että pidemmällä aikavälillä on tärkeää huolehtia myös siitä, että maankäyttö tukee, edistää ja lisää kilpailua sekä huomioi kaupan rakennemuutoksessa tapahtuvat toimintaympäristömuutokset, samalla, kun huomioidaan ilmastonmuutoksen hillinnän ja palvelujen saavutettavuuteen näkökulmat. Tavoite on tärkeä, eikä kaupan näkökulmasta erityissääntelyä tarvita tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Ilman erityissääntelyäkin kauppa haluaa toimia vastuullisesti ja sijaita siellä missä asiakkaat sujuvasti asioivat. Riittää, että kaupalle kaavoitetaan riittävästi kauppapaikkoja ja huolehditaan alueiden infra kuntoon. Kuluttaja kuitenkin aina viime kädessä päättää missä haluaa asioida, ei kaavoittaja, ja kaupalla on itsellään paras käsitys kuluttajien mieltymyksistä.

Sivu 110. Selonteossa todetaan, että nykyistä nopeampia kaavoitusprosesseja tulisi arvioida ja erilaisia keinoja on hyvä kartoittaa, kuten harkitsemalla sitovien ja/tai tavoitteellisten määräaikojen asettamista sekä varmistamalla, että maanomistajalla on käytännössä toteutuva aloiteoikeus yksityiskohtaisessa kaavoituksessa. Tämä kirjaus ei ole riittävä. Kaavoituksen sujuvoittamiseen ja määräaikoihin tulee määrätietoisesti tähdätä, sillä kaavoituksella on mahdollista vaikuttaa kansallisesti investointien toteutumiseen. Lisäksi lakiin tulee kirjata kunnan jäsenelle aloiteoikeus asemakaavan laatimiseksi määräaikoineen (vrt. lausunnolla ollut esitys kaavoitus- ja rakentamislaki), sekä maanomistajalle kunnan hyväksyessä oikeus laatia asemakaavan muutosehdotuksia omalla alueellaan (+ määräaika asian käsittelylle).

Lakiin kirjattuna maanomistajien asemakaavan muutosehdotukset eivät jäisi käsittelemättä. Tasapuolinen ja oikeudenmukainen menettely turvattaisiin maanomistajille kaikissa kunnissa. Ilman lakiin kirjattua menettelyä kuntien käytännöt asiassa vaihtelevat suuresti, eikä tehtyihin aloitteisiin välttämättä edes vastata. Päätöksenteko säilyisi jatkossakin kunnan käsissä, eikä kunnan kaavamonomolia ole tarkoitus heikentää. Sen sijaan kunta voisi hyötyä lisäresursseista ja pykälä mahdollistaisi hankelähtöisen, maanomistajan tarpeet huomioivan kaavoituksen kaikissa kunnissa.

Lisäksi kaupan kaavoituksen osalta tulisi teettää selvitys myös keskustasijainnin vaatimuksen poistamisesta vaikutusarvioineen. Laadultaan ja määrältään riittävällä tonttitarjonnalla sekä infrasta huolehtimalla voidaan vaikuttaa kaupan sijoittumiseen ilman erityissääntelyä.

Sivu 111-113. Lääkkeiden vähittäisjakelu. Tässä luvussa on kuvattu hyvin lääkejakelun uudistamisen tarpeet. Sen sijaan selonteon tähän aiheeseen liittyvä johtopäätös ja kehittämissuhteet eivät vastaa kappaleessa kuvattua lääkejakelun uudistamisen tarvetta.

Sivu 114. Rahapeliautomaattien hajasijoitusjärjestelmästä tulisi pitää kiinni samalla kun pelihaittojen ehkäisemisestä huolehditaan.

Sivu 116. Toisessa kappaleessa todetaan seuraavasti: ”Kaupan omat tuotemerkit tuovat uusia mahdollisuuksia pienille ja keskisuurille yrityksille. Ne voivat myös lisääntyneen kilpailun kautta edistää innovaatioita elintarvikeketjussa. Valmistajien näkökulmasta kaupan omat merkit tuovat uusia mahdollisuuksia erityisesti yrityksille, joilla ei ole tarpeeksi kapasiteettia luoda omia tuotemerkkejään. Yhteistyön tuloksena niillä on myös pääsy kaupan myymälöiden verkostoon ja markkinatietoon”. Tähän tulisi lisätä vielä se näkökulma, että kaupan private label -sopimukset luovat myös elintarviketeollisuuden yrityksille pitkäjänteisyyttä ja liiketoiminnan vakautta monilla tavoin (esim. kapasiteetin täyttö).

Lausunnot lukuun 9. Yhteenveto kehittämisehdotuksista

Kehittämisehdotus 8. Kehittämisehdotukseen tulisi lisätä nykyisen kyläkauppatuen riittävyyden arvioiminen maaseudun kaupan kannattavuuden palauttamisen sekä korjaus- ja investointivelan kattamisen näkökulmasta, tavoitteena päivittäistavara-kaupan maaseudulla sijaitsevan myymäläverkon säilyttäminen riittävänä paikallisten asukkaiden, loma-asukkaiden sekä etätöiden tekijöiden tarpeisiin.

Kehittämisehdotus 9. Tässä kehittämisehdotuksessa tulisi selväsanaisesti todeta, että selvitetään mahdollisuus keskustasijaintia koskevasta sääntelystä luopumiseen.

Kehittämisehdotus 10: Valtio voi edistää merkittävästi verkkokaupan liiketoiminnan kasvua uudistamalla alkoholin ja lääkkeiden myyntiin liittyvää sääntelyä.

Kehittämisehdotus 12: Kehittämisehdotuksessa esitetään selvitetäviksi toimenpiteet, joilla valtio voi tukea markkinoiden toimintavarmuuden turvaamista päivittäistavara- ja erikoiskaupan tavarahuollossa (tuonti, vienti ja oma tuotanto). Sen alla painotetaan kotimaisen ruoan saatavuuden kotimaasta sekä tuontipanosten- ja tuotteiden saatavuuden merkitystä. Kauppa pitää kehittämisestä tärkeänä ja painottaa, että tuonnin toimintaedellytyksien turvaamisessa vakavien häiriötilanteiden varalle merikuljetusten jatkuvuuden turvaamisella on suuri osuus.

Kehittämisehdotus 13: Kauppa pitää toimintavarmuuden myymäläverkoston mallin kehittämistä ja käyttöönottoa yhteiskunnan kannalta vakaviin häiriötilanteisiin varautumisen kyvykkyyksien kannalta tärkeänä ja osallistuu mallin suunnitteluun ja toteutukseen huoltovarmuusorganisaation kautta.

Kehittämisehdotus 21: Kaupan alan keskeiset järjestöt ovat jo nyt mukana vastuullisuustyössä ja pienten yritysten tukeminen tällä tiellä on välttämätöntä. Pienillä yrityksillä ei ole samanlaisia resursseja Due diligence-järjestelmiin kuin suurilla tai pörssinoteeratuilla yrityksillä. Monimutkaisissa ja pitkissä hankintaketjuissa tiedon saanti on kuitenkin yhtä haastavaa kaikille yrityksille riippumatta

sen koosta ja pienen yrityksen liiketoiminnalla saattaa olla kokoansa suurempi vaikutus toimintaympäristöönsä.

Kehittämisehdotus 23: Kaupan alan pelikirjan käsitettä olisi syytä selventää. Suomessa käytössä olevien hyvien käytäntöjen kokoamisella lienee merkitystä vaikuttamistyössä, mutta kansainvälisessä kaupassa käytetyt standardit voivat joissakin tapauksissa merkitä enemmän.

Kehittämisehdotus 24: Kehittämisehdotus vastaa kaupan toiveita. Myymälähenkilöstöön kohdistuvan epäasiallisen kohtelun, väkivallan uhkan sekä myymälävarkauksien määrä ja vakavuus ovat Kaupan liiton jäsenyrityksiltään saamien tietojen mukaan kasvaneet trendinomaisesti. Myymäläturvallisuuden yhteistyössä kehittämistä päivittäistavarakaupan yritykset tekevät Kaupan liiton turvallisuusvaliokunnan toimintaan osallistuen. Myymäläturvallisuuden kehittäminen myös lainsäädännön keinoin on erityisen tärkeää päivittäistavarakaupan kannalta, kun se on suurin kaupan ala sekä asiointitapahtumien että henkilöstön määrällä mitattuna. Myymäläturvallisuuden kehittäminen liittyy kiinteästi yhteen työturvallisuuden ja vakavien häiriötilanteiden osalta jopa myymälätoimintojen jatkuvuuden kanssa. Toimiva yksittäinen, jo käytössä esim. Ruotsissa oleva keino puuttua vakavaan väkivaltaan ja sen uhkaan, olisi nk. yrityslähestymiskiellon edellyttämän lainsäädäntömuutoksen säätäminen. Lisäksi sakon muuntorangaistus osaltaan vähentäisi myös myymälässä tapahtuvan uusintarikollisuuden riskiä, kun useat sakkotuomiot johtaisivat tekijän kannalta seurauksiin.

Kehittämisehdotus 28: Kuvausosioissa käydään läpi EU:n vähittäiskaupan tuottavuutta ja kannattavuutta ja todetaan, että moninainen sääntely heikentää tuottavuutta. Sen ratkaisuna on toimialan pelikirja, johon kootaan Suomen kannanotot ja toimenpiteet (kuten Kehittämisehdotus 23:ssa) ja jota käytetään kansainvälisen vaikuttamistyön apuna. Jos relevanttia aineistoa ja tietoa vaikuttamistyöhön sisämarkkinasääntelyn valmistelutyössä ei ole käytössä, kannanottojen ja toimenpiteiden kokoaminen on toki tarpeen. Sisämarkkinasääntely kattaa ison osan yhteiskunnallista toimintaa, joka on alati uudistuvassa liikkeessä ja monesta suunnasta vaikuttavien tavoitteiden kohteena. Voi olla haastavaa saada pelikirjan sisältö ja valmistelussa olevan ilmiön, puutteen tai parantamistoimenpiteen kohtaamaan toisiaan ajantasaisesti. Pelikirjan tarkoitusta tulisikin vielä kirkastaa ja sen valmisteluun tulisi vastuuministeriön ottaa mukaan kaupan alan keskeiset järjestöt.

Kehittämisehdotus 29: Ehdotettujen tarkastelualueiden lisäksi tulisi ottaa huomioon kaupan alaa rasittavat viranomaismaksut ja -kirjanpitovelvoitteet. Suomen pohjoinen sijainti ja pitkät välimatkat tuovat jo sinänsä logistiikkaan lisäkustannuksia kaupan toimijoille verrattuna Keski-Euroopan kilpailijamaihin. Elinkeinoja rasittavat kustannukset tulevat Suomen kaltaisessa markkinassa välttämättömien kiinteiden kustannusten kuten rakennusinvestointien ja lämmityskustannusten päälle.

Kehittämisehdotus 30: Tämä kehittämisehdotus on vajaa siihen nähden mitä sen pitäisi olla. Kaavoituksen sujuvoittamisen tulee pitää sisällään selkeä tavoite prosessien sujuvoittamisesta määräaikoineen. Maanomistajan aloiteoikeus ei myöskään riitä. Tarvitaan sekä kunnan jäsenelle lakiin kirjattu aloiteoikeus asemakaavan laatimiseksi määräaikoineen (vrt. ympäristöministeriön lausunnolla ollut ehdotus kaavoitus- ja rakentamislainsäädäntöä) että lisäksi maanomistajalle lakiin kirjattu oikeus kunnan hyväksyessä laatia asemakaavan muutosehdotuksia omalla alueellaan (+ määräaika asian käsittelylle).

Kehittämisehdotus 31: Mitä tällä kehittämisehdotuksella tarkoitetaan, vrt. kehittämisehdotus 9? Kaupan ala haluaa eroon vähittäiskauppaa koskevasta erityissääntelystä, joten asia tulisi selvittää ja vaikutukset arvioida. Lisäksi on selvää, että kaavoitusta on tarpeen nopeuttaa ja sujuvoittaa sitovine määräaikoineen.

Kehittämisehdotus 32: Hyvä kehittämisehdotus. Riittävä tonttitarjonta mahdollistaa kilpailun ja on edellytys sille, että kauppa voi investoida.

Kehittämisehdotus 33. Lisäys kehittämisehdotukseen: ”Arvioidaan alkoholimyyntiä koskevan lainsäädännön kehittämistarpeita. Tehdään kattava selvitys alkoholipolitiikan keinoista nyky-yhteiskunnassa ja Alkon monopoliaseman tarpeellisuudesta”. Mm. selonteon parlamentaarinen ohjausryhmä oli toivonut luonnokseen rohkeampia kannanottoja kaupan alan uudistamiseksi.

Kehittämisehdotus 35. Lausunnonlehtetyssä luonnoksessa on kehittämisehdotuskirjaus vesittynyt merkittävästi alkuperäisestä työryhmän ehdotuksesta. Aiemmassa lääkkeiden vähittäisjakelua koskeneessa kappaleessa on kuvattu useammalla sivulla lääkkeiden vähittäisjakelun kokonaisuudistuksen selkeä tarve. Näin kirjattu kehittämisehdotus ei vastaa tarpeeseen ja tulisi selkeästi kirjata todellisen, kuluttajaa ja yhteiskuntaa palveleva, kokonaisuudistuksen edellyttämät toimenpiteet: 1) apteekkien toiminnan harjoittamiseen ja omistamiseen liittyvän sääntelyn uudistaminen 2) apteekkien määrä- ja sijaintisääntelystä luopuminen 3) hallitun hintakilpailun mahdollistaminen sääntelemällä ainoastaan lääkkeiden enimmäishintaa 4) todellisen verkkoapteekkiliiketoiminnan salliminen 5) turvalliseksi määriteltyjen itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen apteekkien ulkopuolelle. Mm. selonteon parlamentaarinen ohjausryhmä oli toivonut luonnokseen rohkeampia kannanottoja kaupan alan uudistamiseksi.

Kehittämisehdotus 39. Pidämme erittäin tärkeänä, että tulevaisuusselonteon kehittämisehdotus 39 toteutuu käytännössä ja selonteon kehittämisehdotuksia lähdetään viemään määrätietoisesti eteenpäin sidosryhmäyhteistyössä.

1. Kansallinen kehittämistyö: luodaan uusia ja kehitetään voimassa olevia kansallisia järjestelmiä, toimintamalleja ja säännöksiä edistämään kaupan alan uudistumista sekä kasvukykyä (painopistealue 1)

Olemassa olevien kansallisten järjestelmien, säännösten ja toimintamallien kehittäminen [Kehittämisehdotus 8: Kehittämisehdotukseen tulisi lisätä nykyisen kyläkauppatuen riittävyyden arvioiminen maaseudun kaupan kannattavuuden palauttamisen sekä korjaus- ja investointivelan kattamisen näkökulmasta, tavoitteena päivittäistavarakaupan maaseudulla sijaitsevan myymäläverkon säilyttäminen riittävänä paikallisten asukkaiden, loma-asukkaiden sekä etätyön tekijöiden tarpeisiin. Kehittämisehdotus 9: Tässä kehittämisehdotuksessa tulisi selväsanaisesti todeta, että selvitetään mahdollisuus keskustasijaintia koskevasta sääntelystä luopumiseen. Kehittämisehdotus 12: Kehittämisehdotuksessa esitetään selvitettäväksi toimenpiteet, joilla valtio voi tukea markkinoiden toimintavarmuuden turvaamista päivittäistavara- ja erikoiskaupan tavarahuollossa (tuonti, vienti ja oma tuotanto). Sen alla painotetaan kotimaisen ruoan saatavuuden kotimaasta sekä tuontipanosten- ja tuotteiden saatavuuden merkitystä. Kauppa pitää kehittämisehdotusta tärkeänä ja painottaa, että tuonnin toimintaedellytyksien turvaamisessa vakavien häiriötilanteiden varalle merikuljetusten jatkuvuuden turvaamisella on suuri osuus. Kehittämisehdotus 29: Ehdotettujen tarkastelualueiden lisäksi tulisi ottaa huomioon kaupan alaa rasittavat viranomaismaksut ja -kirjanpitovelvoitteet. Suomen pohjoinen sijainti ja pitkät välimatkat tuovat jo sinänsä logistiikkaan lisäkustannuksia kaupan toimijoille verrattuna Keski-Euroopan kilpailijamaihin. Elinkeinoja rasittavat kustannukset tulevat Suomen kaltaisessa markkinassa välttämättömien kiinteiden kustannusten kuten rakennusinvestointien ja lämmityskustannusten päälle. Kehittämisehdotus 30: Tämä kehittämisehdotus on vajaa siihen nähden mitä sen pitäisi olla. Kaavoituksen sujuvoittamisen tulee pitää sisällään selkeä tavoite prosessien sujuvoittamisesta määräaikoineen. Maanomistajan aloiteoikeus ei myöskään riitä. Tarvitaan sekä kunnan jäsenelle lakiin kirjattu aloiteoikeus asemakaavan laatimiseksi määräaikoineen (vrt. ympäristöministeriön lausunnolla ollut ehdotus kaavoitus- ja rakentamislainsäädännön) että lisäksi maanomistajalle lakiin kirjattu oikeus kunnan hyväksyessä laatia asemakaavan muutosehdotuksia omalla alueellaan (+ määräaika asian käsittelylle). Kehittämisehdotus 31: Mitä tällä kehittämisehdotuksella tarkoitetaan, vrt. kehittämissuunnitelman 9? Kaupan ala haluaa eroon vähittäiskauppaa koskevasta erityissääntelystä, joten asia tulisi selvittää ja vaikutukset arvioida. Lisäksi on selvää, että kaavoitusta on tarpeen nopeuttaa ja sujuvoittaa sitovine määräaikoineen. Kehittämisehdotus 32: Hyvä kehittämisehdotus. Riittävä tonttitarjonta mahdollistaa kilpailun ja on edellytys sille, että kauppa voi investoida. Kehittämisehdotus 33. Lisäys kehittämisehdotukseen: ”Arvioidaan alkoholimyyntiä koskevan lainsäädännön kehittämistarpeita. Tehdään kattava selvitys alkoholipolitiikan keinoista nyky-yhteiskunnassa ja Alkon monopoliaseman tarpeellisuudesta”. Mm. selonteon parlamentaarinen ohjausryhmä oli toivonut luonnokseen rohkeampia kannanottoja kaupan alan uudistamiseksi. Kehittämisehdotus 35. Lausunnolle lähetetyssä luonnoksessa on kehittämisehdotuskirjaus vesittynyt merkittävästi alkuperäisestä työryhmän ehdotuksesta. Aiemmassa lääkkeiden vähittäisjakelua koskeneessa kappaleessa on kuvattu useammalla sivulla lääkkeiden vähittäisjakelun kokonaisuudistuksen selkeä tarve. Näin kirjattu kehittämisehdotus ei vastaa tarpeeseen ja tulisi selkeästi kirjata todellisen, kuluttajaa ja yhteiskuntaa palveleva, kokonaisuudistuksen edellyttämät toimenpiteet: 1) apteekkien toiminnan harjoittamiseen ja omistamiseen liittyvän sääntelyn uudistaminen 2) apteekkien määrä- ja sijaintisääntelystä luopuminen 3) hallitun hintakilpailun mahdollistaminen sääntelemällä ainoastaan lääkkeiden enimmäishintaa 4) todellisen verkkoapteekkiliiketoiminnan salliminen 5) turvallisiksi määriteltyjen itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen apteekkien ulkopuolelle. Mm. selonteon parlamentaarinen ohjausryhmä oli toivonut luonnokseen rohkeampia kannanottoja kaupan alan uudistamiseksi.]

2. Resursointi: vauhditetaan kaupan alan uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä TKI-panoksilla ja ohjelmatyöllä (painopistealue 2)

Kehittämissuositus 21: Kaupan alan keskeiset järjestöt ovat jo nyt mukana vastuullisuustyössä ja pienten yritysten tukeminen tällä tiellä on välttämätöntä. Pienillä yrityksillä ei ole samanlaisia resursseja Due diligence-järjestelmiin kuin suurilla tai pörssinoteeratuilla yrityksillä. Monimutkaisissa ja pitkissä hankintaketjuissa tiedon saanti on kuitenkin yhtä haastavaa kaikille yrityksille riippumatta sen koosta ja pienen yrityksen liiketoiminnalla saattaa olla kokoansa suurempi vaikutus toimintaympäristöönsä.

3. Kansainvälinen vaikuttamistyö: vaikutetaan kansainvälisesti EU-tasolla ja EU-alueen ulkopuolella kaupan alaa koskeviin sisältöihin/asioihin (painopistealue 3)

Kehittämissuositus 23: Kaupan alan pelikirjan käsitettä olisi syytä selventää. Suomessa käytössä olevien hyvien käytäntöjen kokoamisella lienee merkitystä vaikuttamistyössä, mutta kansainvälisessä kaupassa käytetyt standardit voivat joissakin tapauksissa merkitä enemmän.

Kehittämissuositus 28: Kuvausosioissa käydään läpi EU:n vähittäiskaupan tuottavuutta ja kannattavuutta ja todetaan, että moninainen sääntely heikentää tuottavuutta. Sen ratkaisuna on toimialan pelikirja, johon kootaan Suomen kannanotot ja toimenpiteet (kuten Kehittämissuositus 23:ssa) ja jota käytetään kansainvälisen vaikuttamistyön apuna. Jos relevanttia aineistoa ja tietoa vaikuttamistyöhön sisämarkkinasääntelyn valmistelutyössä ei ole käytössä, kannanottojen ja toimenpiteiden kokoaminen on toki tarpeen. Sisämarkkinasääntely kattaa ison osan yhteiskunnallista toimintaa, joka on alati uudistuvassa liikkeessä ja monesta suunnasta vaikuttavien tavoitteiden kohteena. Voi olla haastavaa saada pelikirjan sisältö ja valmistelussa olevan ilmiön, puutteen tai parantamistoimenpiteen kohtaamaan toisiaan ajantasaisesti. Pelikirjan tarkoitusta tulisikin vielä kirkastaa ja sen valmisteluun tulisi vastuuministeriön ottaa mukaan kaupan alan keskeiset järjestöt.

Kaupan alan visio vuonna 2032

-

Kaupan alan skenaariot vuonna 2032

-

10 a. Ekosysteemisesti uudistunut kansainvälisesti kilpailukykyinen kauppa -skenaario

-

10 b. Kilpailuhaitan kokenut kauppa -skenaario

-

10 c. Kilpailukyvyyn menettänyt kauppa -skenaario

-

11. Muut mahdolliset palautteet ja kommentit

Selonteon tekstiä ja johtopäätöksiä sekoittaa merkittävästi se, että valmistelun loppuvaiheessa poliittisessa käsittelyssä on lähdetty muuttamaan johtopäätöksiä erityisesti lääkkeiden ja alkoholin

vähittäismyyntiin sekä kaavoitukseen liittyvien johtopäätösten osalta. Viime hetkillä muokatut johtopäätökset eivät vastaa selonteon tekstissä mainittuja uudistamistarpeita.

Selontekoa on valmisteltu laajassa sidosryhmäyhteistyössä yli vuoden ajan. On turhauttavaa, että loppumetreillä pieni ryhmä muuttaa projekti- ja ohjausryhmän kirjauksia. Selonteon viimeistelyssä tulisi painottaa alan kehittämisen kannalta keskeisiä esittämisehdotuksia ja vähentää poliittista ohjausta sekä eri ministeriöiden nykytilanteeseen sitoutuneita uudistamista estäviä toimintamalleja.

Taivalkoski Tea
Päivittäistavarakauppa ry